

Motion till riksdagen

1987/88:Jo247

av Magnus Persson m. fl. (s)
om kulturlandskapets utveckling

Strävandena att åstadkomma en bättre balans mellan den inhemska produktionen och konsumtionen av jordbruksprodukter leder till att stora arealer jordbruksmark kommer att tas i anspråk för andra ändamål än nu gängse jordbruksproduktion. Det är en svår och genomgripande omställningsprocess som berör många viktiga samhällsintressen.

Riksdagen har uttalat att jordbruksproduktionen i norra Sverige, dit förutom Norrlandslänen även Kopparberg, Värmlands och norra Älvsborgs län hör, skall hållas intakt. Trots olika former av stöd pekar emellertid utvecklingen mot en fortsatt, i vissa bygder accelererad nedgång även inom denna region. Orsaken till detta är inte bara direkta lönsamhetsproblem utan även tvåprissystemets konstruktion och en hög medelålder bland brukarna. Bortfallet av mjölkproducenter i skogsbygderna är särskilt påtagligt.

Utvecklingen i dag påminner om den som rådde under 1950- och 1960-talen. Även då skedde en betydande avveckling av jordbruk och omförandet till skog stimulerades. Under 1970-talet fick jordbruket ett uppsving för att nu hamna i en mycket besvärande överproduktionsituation.

Från den tidigare nedläggningsperioden kan man nu hämta erfarenheter av hur olika former av aktiv och passiv omföring av den överblivna jordbruksmarken påverkar andra intressen. Det finns flera exempel på hur även små okänsligt genomförda planteringar givit menliga effekter på stora områden. Samtidigt finns exempel på hur man genom väl avvägda hänsynstaganden kan bibehålla ett varierat och tilltalande landskap. Det är mera sällan som större systematiska igenplanteringar genomförts. Det har i stället oftast skett en successiv beskogning genom spontan igenväxning. Efter en slyfas som av många människor uppfattas som tråkig har många igenväxningsmarker övergått i lövdominerad skogsmark. I viss omfattning har denna genom åtgärder fått en tilltalande hagmarkskaraktär. Ännu återstående odlingsmarker, bebyggelse, vägar m. m. har därmed fått en mjuk omväxlande inramning. Efter en ofta långvarig träda och begynnande igenväxning har en del småbruk och torpställen åter börjat hävdas som hästgårdar eller genom någon form av extensiv brukning av fritidskaraktär med t. ex. fårskötsel.

Den hittillsvarande krympningen av åkermarken har i flertalet fall inte drabbat de mer centrala delarna av bygderna. Nu ser prognosen emellertid mycket allvarlig ut även för dessa områden.

Det har gjorts undersökningar som pekar på att många, sannolikt flertalet, människor sätter stort värde på ett bevarat jordbrukslandskap eller "öppna landskap".

Det av odlingen formade landskapet har därför en stor men svårsmätbar betydelse för människors benägenhet att bo kvar i, etablera sig i eller tillbringa sin fritid i en bygd. Jordbruket inom skogs- och mellanbygderna har sannolikt en väsentligt större betydelse för en regions utveckling än vad som motsvarar dess omedelbara effekt på sysselsättning och serviceunderlag. Hotet mot kulturlandskapet utgör också ett hot mot en viktig del av besöksnäringens "råvara" – den levande bygden.

Värnet om landskapets natur- och kulturvärden och dess levande innehåll framstår som en allt betydelsefullare regionalekonomisk fråga. Detta bör klart komma till uttryck vid utformningen av de förordningar och stödåtgärder som gäller jordbruket och de från jordbruket friställda arealerna i skogs- och mellanbygderna.

Huvudregel i gällande lagstiftning är att all produktiv mark antingen är skogsmark eller jordbruksmark. När jordbruksmarken inte längre brukas övergår den automatiskt till skogsmark.

I skogsvårdsförordningen krävs med stöd av 5 § skogsvårdslagen att ny skog skall anläggas på outnyttjad jordbruksmark och att åtgärden skall vara utförd senast under tredje kalenderåret räknat från nedläggningsåret.

Skogsvårdslagen har en paragraf (§ 21) som bemyndigar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om den hänsyn som skall tas till naturvårdens intressen vid bl. a. beståndsanläggning. I skogsstyrelsens anvisningar föreskrivs hänsyn till flora och fauna, friluftsliv, rekreation och kulturminnen. Som exempel kan nämnas att det föreskrivs att smärre inägor i välbesökta närströvområden och små öppna partier omedelbart intill bebyggelse eller rast-, bad- och campingplatser m. m. skall om så är påkallat undantas från plantering. Vidare sägs det att vid torp, fäbodan, lämningar av annan bebyggelse eller gamla arbetsplatser bör plantering inte ske, detsamma gäller smärre öppna inägor i omedelbar anslutning till dessa platser. Hänsynsreglerna gäller som synes endast punktvisa insatser omfattande små väl avgränsade arealer. De har inte någon större betydelse för hur bygden i sin helhet gestaltar sig. Reglerna är att betrakta som minimikrav som kan ställas på skogsbrukaren.

Skogsvårdslagens tvingande bestämmelser om skogsplantering och den snäva begränsningen av samhällets krav på hänsynstagande till andra verksamheter ger en signal om att en snabb beskogning av kulturmarken är önskvärd ur samhällets synpunkt. Samtidigt ger diskussionen om "öppna landskap" och behovet av en rik omväxlande miljö andra signaler. Detta leder hos den enskilde markägaren till stor osäkerhet om vad som i första hand förväntas av honom/henne. Det är också oklart hur stora befogenheter markägaren själv har att styra sin markanvändning med andra utgångspunkter än de gängse produktionsintressena. Vi motionärer känner stark oro för problemställningarna vi framfört i denna motion.

Bland statliga och kommunala myndigheter med ansvar för landsbygdens utveckling råder också osäkerhet om hur långt man kan uppmuntra och tekniskt eller ekonomiskt stödja brukarens landskapsvårdande insatser utan att komma i konflikt med den statliga skogspolitiken.

Sammanfattningsvis bör man sträva mot

- att hanteringen av både den kvarvarande och under senare år obrukade åkermarken skall ske med upprätthållandet av en levande och attraktiv bygd.
- att det utan hinder av skogsvårdslagen skall vara möjligt att lägga marken i långtidstråda i avvaktan på framtida markanvändningsmöjligheter.
- att det skall vara möjligt för kommunala och statliga myndigheter att, utan snäva begränsningar betingade av skogsvårdslagen, genom rådgivning och tekniskt och/eller ekonomiskt stöd medverka till en gynnsam utveckling av landskapets natur- och kulturvärden och dess levande innehåll.
- att statsbidrag för jord- och skogsbruk utformas med hänsyn till här redovisade intressen.

Mot. 1987/88
Jo247

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder för att främja kulturlandskapets utveckling.

Stockholm den 26 januari 1988

Magnus Persson (s)

Inger Hestvik (s)

Britta Sundin (s)

Roland Brännström (s)

Rune Johansson (s)

Ing-Marie Hansson (s)

Nils-Olof Gustafsson (s)

Claes Rensfeldt (s)